

СПІВЗАСНОВНИКИ:

Державна наукова установа
"Книжкова палата України імені Івана Федорова";
Харківська державна академія культури

Шеф-редактор — Сенченко М.
Головний редактор — Давидова І.
Заступниця головного редактора — Васківська О.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Давидова І. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.
(голова редколегії), Україна
Сенченко М. — д-р техн. наук, проф. (заступник голови
редколегії), Україна
Кобелєв О. — д-р наук з соц. комунікацій, проф., Україна
Гандзюк В. — канд. наук з соц. комунікацій, доц., Україна
Ільганасва В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Киричок А. — канд. наук з соц. комунікацій, доц.,
Україна
Лопатовська І. — д-р філософії, доц., США
Мар'їна О. — д-р наук з соц. комунікацій, доц., Україна
Маркова В. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.,
Україна
Мацюк Г. — канд. наук з соц. комунікацій, Україна
Сербін О. — д-р наук з соц. комунікацій, Україна
Ткаченко В. — д-р техн. наук, проф., Україна
Федушко С. — канд. техн. наук, доц., Україна
Шейко В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Шпак В. — д-р іст. наук, проф., Україна

Рекомендовано до друку вченою радою Книжкової
палати України (протокол № 11 від 28.11.2023).

Відповідальна за випуск — Жданова Н.
Коректура — Панченко Є.
Комп'ютерні складання та верстання — Алексанян А.

Журнал "Вісник Книжкової палати" Атестаційною колегією
Міністерства освіти і науки України віднесено до наукових
фахових видань України в галузі соціальних комунікацій
(наказ МОН від 29.06.2021 № 735).

*Використання у будь-якій формі матеріалів, що опубліко-
вані в журналі, узгоджується з редакцією. Посилання на
видання обов'язкові. Авторські оригінали не повертаються.
Редакція не завжди поділяє точку зору авторів статей.*

Редакція, видавець і виготовлювач: Державна наукова
установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова".

Адреса: просп. Л. Каденюка, 27, Київ, Україна, 02094
Тел.: +380 (44) 292-01-34 (приймальня),
+380 (44) 292-30-11 (редакція)
Факс: +380 (44) 296-71-15
E-mail: visnyk@ukrbook.net

CO-FOUNDERS:

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine
State Research Institution;
Kharkiv State Academy of Culture

Editorial director — Senchenko M.
Editor-in-Chief — Davydova I.
Deputy Editor — Vaskivska O.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Davydova I. — Dr of Social Communication, Prof. (chairman
of the editorial board), Ukraine
Senchenko M. — Dr of Technical Sciences, Prof.
(deputy chairman of the editorial board), Ukraine
Kobieliev O. — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Handziuk V. — PhD of Social Communication, Assoc. Prof.,
Ukraine
Ihnaeva V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine
Kyrychok A. — PhD of Social Communication, Assoc. Prof.,
Ukraine
Lopatovska I. — PhD, Assoc. Prof., USA
Mariina O. — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Markova V. — Dr of Social Communication, Prof., Ukraine
Matsiuk H. — PhD of Social Communication, Ukraine
Serbin O. — Dr of Social Communication, Ukraine
Tkachenko V. — Dr of Technical Sciences, Prof., Ukraine
Fedushko S. — PhD of Technical Sciences, Assoc. Prof., Ukraine
Sheyko V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine
Shpak V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine

The Academic Council of the Book Chamber recommends
printing this Bulletin (Protocol № 11 from 28.11.2023).

Editor — Zhdanova N.
Proofreader — Panchenko E.
Computer layout — Aleksanyan A.

The Board of Attestation of the Ministry of Education and Science
designed the Bulletin of the Book Chamber of Ukraine as the
professional scientific publication of Ukraine in the field of social
communication. (Order of the Ministry of Education and Science
of Ukraine No. 735 of June 29, 2021).

*You can use the materials printed in the Bulletin by an agreement
with editorial staff. A reference to publications is necessary.
Manuscripts are not returned. Editors are not always agreeing with
point of view of the author.*

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine, State Research
Institution is the editorial office, publisher and manufacturer.

Address: Av. L. Kadenuk, 27, Kyiv, Ukraine, 02094
Tel.: +380 (44) 292-01-34 (reception),
+380 (44) 292-30-11 (editors)
Fax: +380 (44) 296-71-15
E-mail: visnyk@ukrbook.net

З М І С Т

СТОРІНКА ШЕФ-РЕДАКТОРА

СЕНЧЕНКО М. Ера домінування Розуму..... 3

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ЦУРИНА Е. Контентні трансформації інтернет-видання DOU
в умовах воєнного стану..... 10

БЛАШКІВ О., ЛИЩИНСЬКА Н. Контекстуальні чинники та мотиваційні можливості
технології гейміфікації під час вивчення навчальної дисципліни "Масова комунікація
та інформація" 16

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

РЖЕЧИЦЬКА С. Сучасний стан і перспективи
розвитку бібліотек закладу вищої освіти..... 24

З АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

ДОЯР Л. Кривий Ріг як центр важкої промисловості УРСР: роль науковців Кривбасу
в розвитку гірничорудної галузі (на друках 1970-х років)..... 31

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

МИЛЬЧЕНКО Л. Українська мемуаристика: віхи історії та сучасний стан 37

ШУМИЛОВА А. Українське питання в історико-культурній спадщині
письменника-патріота І. Нечуя-Левицького: джерелознавчі спостереження
(до 185-річчя від дня народження) 49

CONTENT

CHIEF-EDITOR'S PAGE

SENCHENKO M. The era of the domination of Mind..... 3

SOCIAL COMMUNICATION TECHNOLOGIES

TSURINA E. Content transformations in DOU during martial law 10

BLASHKIV O., LISHCHYNSKA N. Contextual factors and motivation opportunities
of gamification technology in studying the educational discipline "Mass communication
and information" 16

LIBRARIANSHIP

RZHECHITSKA S. Current state and prospects for the development
of libraries of higher education institutions 24

FROM THE ARCHIVE OF THE BOOK CHAMBER OF UKRAINE

DOIAR L. Kryviy Rih as the center of heavy industry of the USSR:
the role of Kryvbas scientists in the development of the mining industry
(based on materials from the 1970s) 31

HISTORICAL INTELLIGENCE

MYLCHENKO L. Ukrainian memoirs: milestones of history and modern times 37

SHUMILOVA A. The Ukrainian question in the historical and cultural heritage
of the patriot writer I. S. Nechuy-Levytskyi: observations of sources
(to the 185 th anniversary of birthday)..... 49

УДК 027.7.081:004](477):001.891](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.11(328).24-31

Сніжана Ржещицька,
аспірантка НАКККіМ,
e-mail: snejanareshodko@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6145-321X>

Сучасний стан і перспективи розвитку бібліотек закладу вищої освіти

У статті розглянуто проблему переформатування бібліотечної справи в напрямі впровадження цифрових інструментів, зумовлену динамікою розвитку системи інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану бібліотек закладів вищої освіти (ЗВО) та перспектив їх розвитку в умовах глобальної цифровізації. Дослідження проводилося з використанням загальнонаукових методів пізнання.

Визначено основні вектори стратегічного планування розвитку бібліотечної системи та пріоритетні напрями їх практичного втілення в контексті глобальної цифровізації.

Проаналізовано доцільність і перспективи застосування інноваційних електронних систем, засобів і технологій для оптимізації бібліотечної системи ЗВО.

Ключові слова: наукова комунікація; цифровізація; цифрова трансформація; навчально-виховна діяльність; електронна систематизація

Постановка проблеми. Динаміка руху сучасних суспільних процесів у напрямі цифровізації та необмеженого доступу до інформаційних ресурсів зумовлює зміни соціальних функцій бібліотечної системи. Потреба трансформації та оптимізації наявної структури й методів у бібліотечній справі є найактуальнішою в галузі вищої освіти. Активне впровадження новітніх інформаційних технологій, цифровізація освіти, розширення середовища й сучасні запити користувачів актуалізують завдання конструктивного реформування сучасної бібліотеки ЗВО.

Для збереження позитивної динаміки у сфері суспільно-освітньої трансформації слід зміцнювати ресурсний потенціал і стимулювати ефективність його реалізації в розрізі доступності та якості використання сучасних цифрових можливостей. Досягнення такої мети передбачає належний рівень управління та фінансування в бібліотечній сфері.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз наукового розроблення проблем бібліотечної системи вищої освіти України та значний інтерес науковців до цієї тематики свідчить про актуальність предмета дослідження в умовах глобальних викликів цифровізації освітньо-інформаційної комунікації. Науково-методологічний фундамент у досліджуваній проблематиці закладено вченими, праці яких присвячено аспектам державного впливу на розвиток бібліотечної системи ЗВО, оптимізації якості бібліотечних послуг, аналітиці практичного аспекту впровадження системи цифровізації, захисту та конфіденційності інформацій-

но-комунікаційних ресурсів, а також можливостям адаптації інструментарію сучасної цифрової трансформації в галузі.

Питання перебудови й удосконалення бібліотечної системи вищої школи розробляють дослідники різних наукових напрямів. Праці сучасних науковців присвячено вивченню можливостей цифрової оптимізації бібліотеки ЗВО й аналізу практичних проєктів з їх впровадження.

Н. Маранчак, О. Івашкевич досліджують концепцію автоматизації бібліотечних процесів, що сформувалась як результат розвитку цифровізації та зміни поглядів на функції бібліотеки у ЗВО [1; 2].

Розглядаючи сутність процесу трансформації бібліотечної системи вищої освіти, О. Бруй зі співавторами [3] розкладають його на певні вектори: мета, засіб і комунікація між учасниками. Водночас Л. Дем'янюк наголошує, що кінцева мета будь-якої модернізації — забезпечення потреб користувача [4].

Проблематика сучасної бібліотеки закладу вищої освіти багатоаспектна. Її загальні питання ґрунтовно досліджено у працях К. Igwe та А. Suluman [5]. Окремі аспекти підвищення ефективності бібліотечної системи розглянуто у розвідках Y. Zhuang [6].

У світових наукових фахових виданнях наявні численні публікації за тематикою, окресленою у пропонованому дослідженні. Поміж них виокремимо праці I. Omate та J. Alex-Nmecha, які фундаментально обґрунтовують засади ефективної реалізації цифровізації у бібліотечній сфері [7]. R. Cordell [8] наголошує на потребі гарантувати конфі-

денційність і захист даних у процесі трансформації сфери бібліотечних послуг ЗВО відповідно до сучасних стандартів сталого розвитку. S. Shivendra та P. Ramesh виділили основні концептуальні засади цифровізації бібліотечної справи [9], а у працях B. White визначено завдання адаптації та конкретизації нормативно-правової бази й управлінського механізму в галузі [10].

Окремі питання цифрової трансформації сучасної бібліотеки вищу висвітлено у працях L. Willcocks [11]. Проблематиці бібліотечної системи вищої освіти та пошуку шляхів її подолання присвячено дослідження A. Cox [12; 13]. Можливості реформування з упровадженням принципів нових підходів до організації бібліотечної системи ЗВО вивчали F. Pourjahanshahi, A. Mollahosseini, S. Dehyadegari [14]. Дослідженню та аналізу результатів практичного досвіду трансформації бібліотеки відповідно до вимог сучасності, успішно реалізованого в зарубіжних країнах, присвячено праці S. Shang та Z. Yu зі співавторами [15].

Водночас проблематика, пов'язана з аналізом алгоритму успішного функціонування бібліотек ЗВО відповідно до вимог сучасності, а також ефективного управління їх діяльністю з використанням можливостей цифровізації, що має на меті підвищення якості, оперативності та популярності бібліотечних послуг, залишається недостатньо дослідженою та потребує подальшого наукового розгляду.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано низку загальнонаукових методів пізнання, зокрема абстрактно-логічного та порівняльного аналізу, абстрагування, індукції та дедукції, а також конкретизації та формалізації.

Теоретико-методологічну базу дослідження сформовано на основі системного підходу, а також з урахуванням пріоритетних принципів проведення комплексних досліджень. Комплексний підхід дав змогу дослідити об'єкт і предмет вивчення як систему в сукупності взаємозв'язків.

Метод порівняння застосовано для визначення специфіки розвитку й особливостей бібліотечної системи вищої освіти в Україні. Методи аналізу та синтезу використано у процесі ідентифікації пріоритетних факторів ефективності, а також найвпливовіших елементів досліджуваного об'єкта. Індуктивний метод — для прогнозування показників розвитку. Дедукцію застосовано під час розроблення пропозицій щодо оптимізації управлінських процесів у бібліотечній сфері.

Абстрактно-логічний і діалектичний методи наукового пізнання, а також метод наукової абстракції використано для формування теоретичних узагальнень, уточнення понятійного апарату,

формулювання висновків, виділення основних понять і категорій. З допомогою цього методу сформовано поняття про цілісний процес управлінської системи у сфері бібліотечної справи у вищій освіті.

Метод формалізації використано на етапі визначення пріоритетних векторів оптимізації бібліотеки ЗВО на засадах глобальної цифровізації, а також під час фіксації результатів дослідження, спрямованих на активне практичне впровадження у процесі трансформації досліджуваної сфери. Зокрема, здійснено формалізацію принципів, складників, функцій, завдань і пріоритетів.

Метод конкретизації застосовано для фіксації ефективності й доцільності підвищення ролі сучасної цифровізованої бібліотеки ЗВО в освітньо-комунікаційних процесах, а також для вироблення оптимальних умов і рішень щодо вдосконалення бібліотечної системи з метою адаптації до потреб сучасного користувача.

Метою статті є аналітичний огляд сучасного стану бібліотеки ЗВО; визначення наявних проблем і шляхів їх розв'язання в контексті глобальної цифровізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова тенденція до пріоритетності інформативного поля в суспільних процесах зумовлює зростання ролі суб'єктів, котрі зберігають інформаційні масиви, оновлюють і примножують їх, надаючи споживачам необмежений доступ до ресурсів. У цьому аспекті на особливу увагу заслуговують бібліотеки ЗВО, котрі в сучасних умовах трансформуються у своєрідні інформаційні хаби.

Кабінет Міністрів України затвердив Стратегію розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України", у якій окреслено пріоритетні напрями трансформації галузі [16], зокрема матеріально-технічне та інформаційно-технологічне оновлення бібліотечної інфраструктури визначено як основу стратегічної модернізації цієї сфери [2].

Результати інтелектуальної та науково-дослідної діяльності безпосередніх учасників навчального процесу закладів вищої освіти, втілюючись у публікаціях, дисертаціях, наукових проектах, становлять передумову для розвитку бібліотеки ЗВО як потужного інформаційного центру, що в умовах сьогодення повинен мати власний електронний ресурс і повністю забезпечувати користувача оперативною, точною, інформативною базою знань.

Основні завдання цифрової модернізації бібліотечної системи ЗВО полягають в якнайповнішому використанні можливостей сучасних інфор-

маційних технологій, підвищенні якості взаємодії учасників бібліотечної комунікації, оптимізації системи управління, зростанні функціональних можливостей та розширенні ресурсної бази. Цифрова оптимізація є безперервним процесом, що тісно пов'язаний з інноваційними технологіями та має на меті забезпечення очікувань користувачів і збільшення функціональності й ефективності бібліотечної системи [4].

Основні принципи формування моделі цифрової оптимізації бібліотеки ЗВО такі:

- превентивне стратегічне спрямування й орієнтація на безперервний розвиток;

- використання базових підходів мультифункціональності й універсальності у формуванні методологічної платформи функціонування бібліотеки;

- багатокомпонентна структура операційної системи та створення на її основі науково-практичного інструментарію;

- адаптованість до сучасних технологій та інноваційних засобів роботи зі значними масивами інформації;

- зорієнтованість на перспективу формування гібридних бібліотек як синергії традиційної та електронної бібліотечних систем.

Аналізуючи закордонний досвід успішної цифрової модернізації бібліотечної системи вищої освіти, виокремимо найпопулярніші напрями цифровізації, у тому числі з використанням штучного інтелекту й засобів диджитал-маркетингу, серед яких чат-боти, рекомендаційні системи, "розумні" бібліотеки, цифрові архіви, аналіз поведінки користувачів [6; 13; 15]. Перевагами активного впровадження наведених заходів є персоналізація користувацького досвіду, оптимізація функціональності пошуку, підвищення швидкості опрацювання інформації завдяки взаємодії з чат-ботами, аналітика значних обсягів даних та їх статистичне опрацювання.

Цифрова оптимізація діяльності бібліотеки ЗВО України, незважаючи на повільні темпи процесів трансформації, нині набуває характерної пріоритетності генерації онлайн-продукту. Інформаційні ресурси сучасної бібліотеки мають поєднувати всі можливі формати. Парадигма цифровізації освітньої сфери формує жорсткі вимоги до конкурентної ресурсної бази в інформаційному полі, що функціонує в синергії з відповідною комунікаційною інфраструктурою. Такий підхід уособлює розуміння ролі бібліотеки ЗВО як освітньо-інформаційного хабу системи знань.

Реалізація зазначеного підходу насамперед потребує вдосконалення чинної системи корпора-

тивної взаємодії й інтеграції, а також оптимізації комунікаційних стратегій. Окрім того, необхідна активна підтримка процесів цифрової оптимізації бібліотек ЗВО як важливого компонента бібліотечного сегмента національного інформаційного простору.

На сучасному етапі розвитку соціальних комунікацій інтеграція суб'єктів інформаційно-комунікаційної взаємодії є процесом синергії, узгодження та раціональної організації ресурсного потенціалу [7]. Пріоритетні перспективні форми галузевої взаємодії становлять корпоративна каталогізація, кооперація у сфері доступу до інформації, сервіс віртуальної довідки й електронного доставляння документів, створення інтегрованих інформаційних продуктів, об'єднання репозиторіїв і збереження фондів [8; 11].

Використання вебсервісів у бібліотечній системі уможливорює самостійну електронну реєстрацію, оформлення запиту та одержання інформації, навіть послуги відеоконференцій. Чат-консультації, месенджери, тематичні канали, спільноти в соцмережах є актуальною формою віртуального обслуговування користувача в режимі онлайн [11; 14]. Такий вид комунікації потребує значної уваги, адже сучасний бібліотечний користувач зорієнтований на швидкісну комунікаційну лінію та можливість вільного висловлення власної думки.

Використання RFID-систем (Radio Frequency Identification — технологія безконтактного обміну даними) дає змогу користувачам бібліотеки ЗВО самостійно знайти потрібне джерело, оформити його з допомогою електронного читацького квитка, одержати в онлайн-режимі або через термінал самообслуговування і самостійно повернути до бібліотеки [9; 15].

У віртуальній бібліотечній спільноті користувачі стають активними учасниками комунікаційних проєктів, зокрема в ролі співавторів, рецензентів, редакторів. Водночас учасник може бути виробником і споживачем інформації. Сучасний бібліотечний сервіс ЗВО має дотримуватися певних принципів, що гарантують клієнтоорієнтованість та універсальність функціонування системи (схема 1; джерело — авторка).

Серед основних проблем бібліотечної системи вищої освіти в Україні виокремимо недостатнє фінансування та слабку матеріально-технічну базу, питання кадрового забезпечення, труднощі з уніфікацією форматів бібліографічних записів, брак єдиної структури методичного та координаційного управління в бібліотечній системі ЗВО.

Схема 1. Оптимізація бібліотеки ЗВО в аспекті цифрової трансформації

Світова практика позиціонує регіональний рівень реалізації оптимізаційних процесів у бібліотечній сфері як найефективніший [3; 6]. Саме регіональні стратегії вдосконалення комунікаційної взаємодії та цифровізації інформаційних процесів демонструють найкращі результати й надають можливість активізувати глобальний перебіг створення цілісної концепції продуктивного інтеграційного середовища. Стимулювання місцевих ініціатив сприятиме ідентифікації нових актуальних інформаційно-комунікаційних стратегій, що допоможуть ефективно залучати резерви кожного учасника комунікації, розширювати можливості доступу до об'єднаної ресурсної бази, активізувати комерційний складник на основі зростання варіативності та якості сервісних послуг.

Щодо українських реалій, першочерговими до реалізації вбачаємо завдання створення єдиної електронної бази навчальних посібників вищої школи, а також організацію на державному рівні спеціального управлінського інструментарію, який визначатиме напрями, зміст, технологію та темпи цифрової оптимізації бібліотечної справи у ЗВО згідно із сучасними тенденціями цифровізації.

У 2020 р. Міністерство цифрової трансформації України й Українська бібліотечна асоціація розпочали співпрацю в напрямі об'єднання зусиль щодо модернізації бібліотечної системи [3]. Проєкт, серед іншого, передбачає нелімітований доступ до безоплатного навчання на національній онлайн-платформі.

Поетапна модернізація бібліотеки ЗВО, насамперед у напрямі цифрової оптимізації, може позиціонувати її як складник глобального інформаційного простору, сучасну установу, що надає якісний, надійний, оперативний та повномірний доступ до ресурсної бази різним категоріям користувачів. Передумовою такої модернізації має стати формування цілісної концепції, що охоплюватиме етапи формування інформаційно-комунікативного середовища, моніторинг та аналітику результатів реалізованих заходів, їх оцінювання й екстраполяцію в прогностичному напрямі [2; 3]. Завдяки застосуванню комплексного підходу можна залучити якнайширше коло зацікавлених учасників процесу, розширити ресурсну базу, значно підвищити якість навчання у вишах. Основні принципи розвитку бібліотечної системи ЗВО на основі цифровізації наведено в табл. 1 (джерело — авторка).

Наразі пріоритетним вбачаємо пошук найефективнішої моделі практичної реалізації стратегії цифровізації та залучення цифрового інструментарію в бібліотечну систему ЗВО, що дасть змогу підвищити ефективність і доступність інформаційних ресурсів, зміцнити статус бібліотеки як сучасного комунікативно-інформаційного хабу. Подальші дослідження цієї тематики мають бути спрямовані на детальну ідентифікацію умов системної інтеграції засобів цифровізації з урахуванням актуальних можливостей наявної електронно-комунікативної бази.

Принципи розвитку бібліотечної системи ЗВО на основі цифровізації

Принцип	Сутність
Адаптивність	Передбачає можливість змін у процесі реалізації під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників
Актуальність	Заходи з цифрової оптимізації мають відповідати сучасним технологічним та іншим вимогам, а також глобальним тенденціям
Клієнтоорієнтованість	Орієнтація будь-яких новацій на кінцевого споживача
Перспективність	Пріоритетним є пролонгований розвиток організації в майбутньому
Практичність	Індикатором актуальності змін є затребуваність з боку споживача
Моніторинг	Упровадження оптимізаційних заходів має бути повністю контрольованим процесом із проведенням періодичного оцінювання та переглядом пріоритетів
Системність	Реалізація цифрової оптимізації бібліотек окремих ЗВО передбачає загальну зорієнтованість на єдину мету

Дискусія. Цифрова трансформація сучасної бібліотеки ЗВО передбачає ґрунтовні зміни комунікаційної моделі. Нова модель, на переконання науковців I. Omame та J. Alex-Nmecha [7], має бути орієнтована на створення бібліотекою продукту, що якнайповніше відповідає очікуванням користувачів. На думку S. Shivendra та P. Ramesh [9], оптимальним варіантом є розроблення продукту під конкретну категорію, потреби, варіацію споживання, що передбачає наявність відповідних налагоджених процесів комунікації та пріоритету тривалої співпраці.

Як свідчать результати досліджень сучасних науковців F. Pourjahanshahi, A. Mollahosseini та S. Dehyadegari [14], відмова від застарілих технологій та алгоритмів дій, ресурсна оптимізація бібліотечних процесів, підвищення кваліфікації кадрів, а також використання технологій штучного інтелекту і запровадження фінансування на основі комерціалізації преміумсегмента бібліотечних послуг є пріоритетними завданнями трансформації бібліотечної системи на сучасному етапі, у тому числі й у вищій освіті.

Дослідник В. White [10] переконаний, що одним із найдієвіших способів оптимізації бібліотечної системи ЗВО є цифровізація, що надає можливість сформувати електронний каталог книжкового фонду, впровадити електронний читацький квиток, автоматизувати більшість бібліотечних процесів. R. Cordell [8] наполягає на перспективності застосування функціональних чат-ботів, мобільних додатків, бібліотечних тематичних блогів і медіапродуктів.

L. Willcocks [11] поділяє думку, що візуалізація є основною тенденцією сучасних освітньо-інформаційних процесів і забезпечує ефективність та універсальність щодо широкого кола

користувачів. В еру глобальної цифрової трансформації бібліотека має переформатувати практичну місію в суспільній комунікації, трансформуючись в інтелектуально-технологічний хаб не обмеженого доступу до потужної ресурсної бази.

Інноваційні івенти в галузі бібліотечної справи в ЗВО мають бути зорієнтовані на модернізацію фізичних просторів з орієнтацією на комфорт і креативність, а також на розширення меж трансформаційних змін. У цьому переконані S. Shang зі співавторами [15]. Учені наполягають на використанні наявних і розроблених нових інтерактивних бібліотечних засобів, а також розширенні варіативності послуг для різних категорій користувачів.

Результати наукових пошуків і досліджень А. Сох [12; 13] співзвучні з висновками пропонуваної статті й доводять потребу формування комунікації між бібліотекою та користувачем з допомогою сучасного інформаційного інструментарію: сайтів, репозиторіїв, електронних каталогів, що допомагає ефективно надавати послуги віртуальної довідкової служби та доступ до зовнішніх електронних ресурсів. Електронний каталог сприяє налагодженню зворотного зв'язку й комунікації з користувачем, базуючись на принципах доступності та відкритості. Водночас, як зазначає дослідник, нині бібліотечний сайт є необхідним компонентом, що забезпечує поєднання різнорідних інформаційних ресурсів у межах бібліотечної структури та поза нею. За допомогою сайту користувачі звертаються до основних ресурсів: каталогу, бібліотеки, дочірніх віртуальних джерел. Поміж останніх А. Сох особливого значення надає віртуальним виставкам, що допомагають ефективно інформувати про нові надходження до фондів.

8. Cordell R. (2020). *Machine learning + libraries: A report on the state of the field*. Library of Congress. Available at: <https://labs.loc.gov/static/labs/work/reports/Cordell-LOC-ML-report.pdf>.
9. Shivendra S. & Ramesh P. (2020). *Optimizing the Use of Library Resources Through Collaborative Partnership*. Available at: <https://ssrn.com/abstract=3554943>. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3554943>.
10. White B. (2020). Research libraries: How you can support text and data mining. *LIBER*. Available at: <https://zenodo.org/record/3801114#.YUbXGLhKiUI>.
11. Willcocks L. (2020). Robo-Apocalypse cancelled? Reframing the automation and future of work debate. *Journal of Information Technology*, 35 (4), pp. 286—302. doi: <https://doi.org/10.1177/0268396220925830>.
12. Cox A. (2021). The role of the information, knowledge management and library workforce in the 4th industrial revolution. *CILIP*. 2021. Available at: <https://www.cilip.org.uk/general/custom.asp?page=researchreport>.
13. Cox A. (2023). How artificial intelligence might change academic library work: Applying the competencies literature and the theory of the professions. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 74 (3), pp. 367—380. Available at: <https://doi.org/10.1002/asi.24635>.
14. Pourjahanshahi F., Mollahosseini A. & Dehyadegari S. (2023). Website quality and users' intention to use digital libraries: Examining users' attitudes, online co-creation experiences, and eWOM. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 74 (103393). doi: <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2023.103393>.
15. Shang S., Yu Z., Geng A., Xu X., Ma H. & Wang G. (2022). Intelligent optimization method of resource recommendation service of mobile library based on digital twin technology. *Computational Intelligence and Neuroscience*, 27. doi: 10.1155/2022/3582719.
16. Pro shvalennya Strategiyi rozvitku bibliotechnoyi spravi na period do 2025 roku "Yakisni zmini bibliotek dlya zabezpechennya stalogo rozvitku Ukrayini" : Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 23 bereznya 2016 r. № 219-r. *Verhovna Rada Ukrayini*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text>.

Надійшла до редакції 9 листопада 2023 року

З АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

УДК 015:061.1](477):[050:622]"197"(477.63-21Кривий_Ріг)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.11(328).31-37

Лариса Дояр,

кандидатка історичних наук, доцентка,
завідувачка Державного архіву друку
Книжкової палати України,
e-mail: arkhiv@ukrbook.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0789-2462>

Кривий Ріг як центр важкої промисловості УРСР: роль науковців Кривбасу в розвитку гірничорудної галузі (на друках 1970-х років)

Стаття завершує цикл розвідок у межах виконання історико-фондознавчого дослідження Державного архіву друку "Друковані видання 1970-х рр.: тематичні та змістовні пріоритети", запланованого на 2023 р. Об'єктом дослідження стала пріоритетна тематика, що висвітлювалася у вітчизняних друкованих виданнях зазначеного періоду, предметом — періодичні та продовжувані видання, що виходили у Кривому Розі впродовж 1970-х рр., а саме: щорічник "Гірничорудне виробництво", який видавав Науково-дослідний гірничорудний інститут (НДГРІ) Кривого Рогу, та матеріали всесоюзних і республіканських науково-технічних форумів (семінарів, конференцій тощо). Спираючись на зазначену періодичну базу, авторка розглянула головні напрями розвитку гірничої науки в Кривому Розі в досліджуваній період. Метою пропонованої розвідки є формування висновкових узагальнень щодо маловідомих сьогодні місцевих друків, проведення контент-аналізу їхнього змісту, актуалізація вагомих історичних подій із минулого Кривого Рогу та персоніфікація гірничорудної науки Криворізького залізорудного басейну. Досягнувши поставлених цілей, авторка стверджує, що в 1970-ті рр. Кривий Ріг став всесоюзно визнаним центром наукового й практичного гірництва. У місті, попри його скромний (районний) адміністративно-територіальний статус, сформувалися потужні наукові школи, розквітла вища, середня спеціальна та професійно-технічна гірничо освіта. Маючи замкнений цикл: від видобутку (криворізькі шахти, кар'єри) і збагачення залізних руд (на території міста працюють п'ять гірничозбагачувальних комбінатів) до виробництва найкращих видів чавуну та сталі (металургійний завод

Доречним буде короткий екскурс у минуле. Реакційні закони — Валуєвський циркуляр (1863) та Емський указ (1876) — гальмували самовіддану працю українських письменників на користь народу. Проблема національної самобутності постала особливо гостро в українській літературі після поразки польського повстання (1863), коли посилися урядові утиски й заборони. Слід наголосити, що поляки не робили різниці між виявами суто української національної свідомості й москвофільства. Вони ніколи не полишали думки про незалежну польську державу, щоправда, за рахунок українських земель, і проводили розгалужену конспіративну роботу, зокрема й серед українців. М. Драгоманов цитував слова іноземного свідка тих подій щодо ставлення українських селян до повстання: "Над нами насміхаються, запрошуючи... проливати кров для відродження привілеїв панів" [5, с. 115—116]. Польська пропаганда не тільки спонукала українців замислитися, чи по дорозі їм з поляками, а й зароджувала думки про визволення свого народу. Українське відродження викликало велике занепокоєння і в польсько-шляхетському, і в російському середовищах, адже свідчило, на думку М. Драгоманова, про реальне існування "цільної української національності від верхньої Тиси в Угорщині до Кубані в Росії, що існувала, незважаючи на наступні кордони Австрії та Росії..." [5, с. 37].

На сторінках творів І. Нечуя-Левицького знаходимо відлуння зародженої ще в дитинстві гарячої любові до України й ненависті до її історичного ворога — польської шляхти, поведінку нащадків якої він спостерігав на Київщині серед польського поміщицтва. У творі "Князь Єремія Вишневецький" (1897) віддзеркалено й бездарність польських воєначальників: вони на Пилявецьку битву¹ виїжджають, наче на бенкет, — зі слугами, паннами, каретами. Натомість письменник звеличує військову звитягу українського народу [3, с. 19],

хоча твір не позбавлений недоліків. Уперше повість було опубліковано 1932 р.

Публіцистичні твори І. Нечуя-Левицького, присвячені колоніальній політиці російської влади та українсько-російським відносинам, піддавали жорсткій цензурі як у час написання, так і по смерті автора. Письменник зазначав: "Цензура дуже строга до наших книжок! Просто сум бере! Обрізує, обмазує, вимазує і псує п'єси...". Гнітючу атмосферу серед недоброзичливців розвитку української мови та літератури Іван Семенович висвітлює у романі "Хмари", що був виданий із дозволу цензури в Києві 1874 р., але зі значними скороченнями. Остання прижиттєва публікація твору відбулася 1908 р. [6, с. 4]. Серед заборонених до друку також були видання: "Світогляд українського народу. Ескіз української міфології" (Львів, 1876); історична поема, присвячена братам Барським, підписана "Нечай", опублікована у виданні "Руська хата": буковинський альманах на рік 1877" (Львів, Чернівці, 1877)²; рукопис повісті "Кайдашева сім'я"³; повість "Причепи"⁴; історичний твір "Перші київські князі Олег, Ігор, Святослав і Святий Володимир і його потомки"⁵, у якому автор запропонував для народного читання історію Київського князівства, яке ототожнював з Україною, починаючи від Аскольда й Діра та закінчуючи монгольською навалою [6, с. 12, 21, 22, 44]. За описом оригіналу, що зберігається у книгозбірні НБУВ: "Дозволено цензурою. Київ, 1 ноября 1875 года", публікація твору відбулася 1876 р. Виходячи з наявності документів щодо заборони друку, які зберігаються в архіві Санкт-Петербурга, факт друку 1876 р. у Києві твору "Перші київські князі Олег, Ігор, Святослав і Святий Володимир і його потомки" підлягає ґрунтовнішому дослідженню.

(Далі буде)

Надійшла до редакції 23 листопада 2023 року

¹ 23 вересня 1648 р. у битві під Пилявцями військо Б. Хмельницького завдало нищівної поразки польській армії під командуванням М. Остроґа, Д. Заславського й О. Конєцпольського. Перемога відкрила козакам шлях на захід, і вже за місяць в облогу було взято Львів, згодом — Замостя, а наприкінці року Хмельницького тріумфально вітав Київ.

² Заборонені М.В.С. Головним управлінням по справам друку 5 листопада 1881 р. № 4367. (ЦГИА ССРСР, ф. 777, оп. 3, д. 61 ч. 1, л. 1709 об.).

³ Заборонений до друку за розпорядженням М.В.С. Головного управління по справам друку від 21 травня 1884 р. за № 2039. "Кайдашева сім'я" побачила світ у Львові (1879) і Києві (1887).

⁴ Не відповідає вимогам підцензурного друку і не може бути дозволена, про що свідчить запис М.В.С. С.-Петербурзького цензурного комітету від 1 грудня 1897 р. № 2608 (ЦГИА ССРСР, ф. 776, оп. 21, ч. 1, д. 164, л. 290) і заборона М.В.С. Головного управління по справам друку від 6 грудня 1897 р. № 9011 (ЦГИА ССРСР, ф. 234, оп. 1, д. 323, л. 69).

⁵ М.В.С. С.-Петербурзького цензурного комітету від 27 червня 1898 р. № 1573, на підставі Височайшого повеління від 18—30 травня 1876 р. (ЦГИА ССРСР, ф. 776, оп. 21, ч. 1, д. 284, л. 232) та від 3 листопада 1901 р. за № 1686 (ЦГИА ССРСР, ф. 776, оп. 21, ч. 1, д. 478, л. 326, 326 об.) не може бути дозволена до друку.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21783-11683ПР від 31.12.2015.

Формат 60x84¹/₈. Ум. друк. арк. 6,05. Тираж 67 пр. Зам. 65.

Журнал надруковано на обладнанні Книжкової палати України

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1954 від 24.09.2004.

До уваги читачів: електронний варіант журналу "Вісник Книжкової палати" ISSN 2076-9555 (онлайн-версія) розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розділі "Наукова періодика України":

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKP/index.html